

НМУ ІМЕНІ О.О.БОГОМОЛЬЦЯ

КАФЕДРА ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ ТА ТОПОГРАФІЧНОЇ АНАТОМІЇ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

<i>навчальна дисципліна</i>	Топографічна анатомія та оперативна хірургія
<i>модуль</i>	1
<i>змістовий модуль</i>	1
<i>заняття</i>	3
<i>тема</i>	Топографічна анатомія і оперативна хірургія ділянок черепно-мозкового відділу голови
<i>курс</i>	2
<i>факультет</i>	Медичний

1.Актуальність теми

Травми м'яких тканин голови, переломи кісток черепа, гематоми різних локалізацій, проникаючі та непроникаючі поранення склепіння черепа, пухлини зустрічаються досить часто. Знання анатомно-фізіологічних особливостей будови м'яких тканин лобово-тім'яно-потиличної, вискової, соскоподібної ділянок необхідне для правильного розкриття гематом, абсцесів, флегмон; для проведення первинної хірургічної обробки ран черепно-мозкового відділу голови

2.Конкретні цілі

- Пояснювати топографо-анатомічні основи виникнення клінічної картини патологічних процесів на склепінні черепу
- Аналізувати вікові особливості топографічної анатомії склепіння черепу
- Знати методи обробки ран склепіння черепу
- Визначати принципи антротомії

3.Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми (міждисциплінарна інтеграція)

Назви	Отримані навички
-------	------------------

попередніх дисциплін	
Анатомія людини	20096 Передбачати взаємозалежність і єдність структур і функцій органів людини, їх мінливість під впливом екологічних факторів 20095 Трактувати закономірності пренатального та раннього постнатального розвитку органів людини, варіанти мінливості органів, вади розвитку 6138 Аналізувати інформацію про будову тіла людини, системи, що його складають, органи і тканини 6139 Інтерпретувати статеві, вікові та індивідуальні особливості будови організму людини 6143 Демонструвати володіння морально-етичними принципами ставлення до живої людини та її тіла як об'єкту анатомічного та клінічного дослідження 6142 Визначати топографоанатомічні взаємовідносини органів і систем людини
Гістологія і ембріологія	20066 Визначати критичні періоди ембріогенезу, вади розвитку людини 6824 Трактувати мікроскопічну будову різних органів людини в ас екті взаємовідношень тканин, що входять до їх складу в різні вікові періоди, а також в умовах фізіологічної та репаративної регенерації
Нормальна фізіологія	7927 Робити висновок про стан фізіологічних функцій організму, його систем та органів 7930 Пояснювати механізми інтегративної діяльності організму
Патологічна анатомія	6154 Трактувати етіологію, патогенез та морфологічні зміни на різних етапах розвитку хвороби, структурні основи видужання, ускладнень та наслідків хвороб 20163 Аналізувати структурно-функціональні взаємозв'язки і послідовність стадій загально-патологічних процесів
Патологічна фізіологія	9436 Інтерпретувати причини, механізми розвитку та прояви типових патологічних процесів 9437 Трактувати основні поняття загальної нозології 9438 Аналізувати та робити висновки щодо етіології і патогенезу функціональних порушень органів та систем організму при захворюваннях
Нейрохірургія	3984 Представляти типову клінічну картину та ставити попередній діагноз основних нейрохірургічних захворювань 3983 Визначати етіологічні і патогенетичні фактори найбільш поширених нейрохірургічних захворювань 6113 Визначати тактику ведення нейрохірургічних хворих та аналізувати дані допоміжних обстежень

	20063 Демонструвати володіння методами відновного лікування нейрохірургічних хворих та принципами їх реабілітації і реадаптації
Нервові хвороби	9431 Визначати основні симптоми і синдроми ураження різних відділів нервової системи 9433 Аналізувати основні показники лабораторно-інструментальних методів дослідження в неврологічній практиці 20050 Визначати етіологічні фактори та патогенетичні механізми розвитку основних неврологічних захворювань
Пропедевтика внутрішніх хвороб	3757 Аналізувати результати основних лабораторних і інструментальних методів дослідження 3758 Визначити провідні синдроми і симптоми у клініці внутрішніх захворювань
Променева діагностика	3936 Аналізувати променево семіотику функціонально-морфологічних змін при патології різних органів та систем
Загальна хірургія	3899 Застосовувати основні принципи асептики, антисептики, знеболювання

4.Завдання для самостійної роботи під час підготовки до занять

4.1.Перелік основних термінів, параметрів до засвоєння

Термін	Визначення
Антротомія	операвтине розкриття пазух і часточок соскоподібного відростка
Трепанація	оперативне розкриття порожнини черепа
Трикутник Шипо	трикутник в соскоподібній ділянці для виконання антротомії
Диплоїчні вени	вени, що розташовані в товщі кісток склепіння черепа, що з'єднують поверхневі вени склепіння з пазухами твердої мозкової оболонки

4.2.Теоретичні питання до заняття

1. Топографічна анатомія соскоподібної ділянки. Трепанаційний трикутник /Шипо/, вікові особливості та ускладнень його трепанації
2. Топографічна анатомія лобово-тім'яно- потиличної ділянки
3. Топографічна анатомія скроневої ділянки
4. Шляхи розповсюдження нагнійних процесів з скроневої ділянки
5. Принципи первинної хірургічної обробки черепно-мозкових ран

4.3.Практичні роботи (завдання), які виконуються на занятті

1. Препарування на фіксованому трупі шарів лобово-тім'яно- потиличної, скроневої ділянок та соскоподібного відростка
2. Демонстація на препараті меж трепанаційного трикутника Шипо
3. Трепація соскоподібного відростка
4. Первинна хірургічна обробка ран склепіння черепа

5.Зміст теми

Межі голови, лицьового та мозкового черепа. Основа і склепіння черепа. Розміри голови. Особливості у дітей. Принципи поділу на ділянки. Пошарова будова кровопостачання, іннервація, лімфовідтік. Зв'язок венозної системи поверхневих вен з синусами твердої мозкової оболонки. Первинна хірургічна обробка ран черепа. Особливості зупинки кровотечі. Антротомія – техніка операції, ускладнення в ході операції

6.Матеріали для самоконтролю

6.1.Тестові завдання для контролю *вхідного* рівня знань

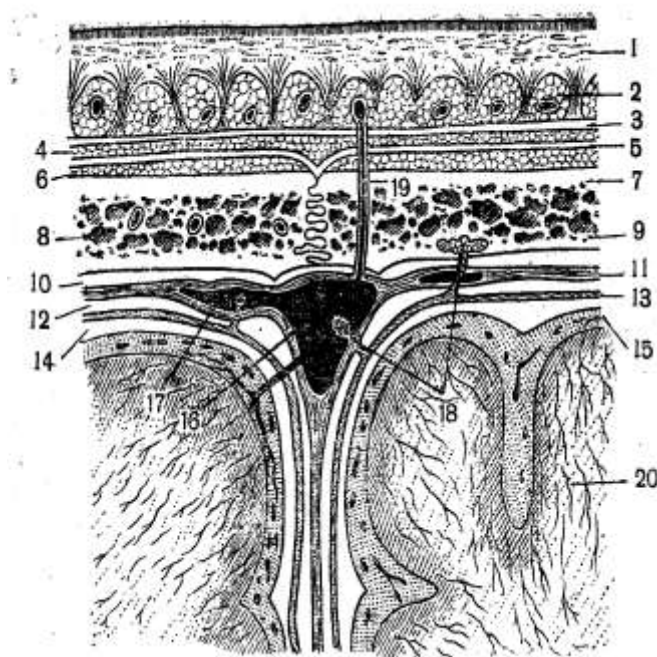
1) Назвати медіальну межу трепанаційного трикутника Шипо. А) Вертикальна лінія, проведена по задньому краю зовнішнього слухового отвору. б) Вертикальна лінія, проведена через середину виличної дуги. в) Вертикальна лінія, проведена через верхівку соскоподібного відростка. г) Вертикальна лінія, проведена через передній край зовнішнього слухового отвору. д) Лінія, проведена по <i>crista mastoidea</i> .
2). Назвати задню межу трепанаційного трикутника Шипо а) Вертикальна лінія, проведена по задньому краю зовнішнього слухового отвору. б) Вертикальна лінія, проведена через середину виличної дуги. в) Вертикальна лінія, проведена через верхівку соскоподібного відростка. г) Вертикальна лінія, проведена через передній край зовнішнього слухового отвору. Д) Лінія, проведена по <i>crista mastoidea</i> .
3. Назвати верхню межу трепанаційного трикутника Шипо. а) Лінія проведена на 2 см вище основи соскоподібного відростку. б) Друга горизонталь за схемою Кронлейна. в) Горизонтальна лінія, проведена через виличну дугу. г) Лінія основи соскоподібного відростку. д) Лінія, проведена по <i>crista mastoidea</i> .
4) Назвати судини другого ярусу вен лобно-тім'яно-потиличної ділянки.

<p>а) Венозні пазухи. б) Диплоетичні вени. в) Вени підшкірної клітковини. г) Вени підапоневротичної клітковини. д) Емісарні вени.</p>
<p>5) Назвати судини, що кровопостачають лобний відділ regio fronto-parieto-occipitalis. а) a.temporalis superficialis. Б) Надорбітальна, надблокова артерії. в) a.auricularis posterior, a. occipitalis. г) a. temporalis profunda. д) a. maxillaris.</p>
<p>6) Якою лінією визначається верхня межа скроневої ділянки. А) Верхня скронева лінія. б) Нижня скронева лінія. в) Горизонтальна лінія, що проведена через виличну дугу. г) Горизонтальна лінія, що проведена через основу носа. д) Горизонтальна лінія, що проведена по верхньому краю очної ямки.</p>
<p>7) Вкажіть лінію прикріплення скроневого апоневрозу. а) Горизонталь, що проведена через край очної ямки. Б) Верхня скронева лінія. в) Нижня скронева лінія. г) Горизонталь, що проводиться через нижній край очної ямки. д) Горизонталь, що проводиться через великий потиличний бугор.</p>
<p>8) Вкажіть, який шар скроневої ділянки має сполучення з клітковиною щічної ділянки. А) Підапоневротична клітковина. б) Підшкірна клітковина. в) Міжапоневротична клітковина. г) Підокістна клітковина. д) М'язовий шар.</p>
<p>9) Яка судина прилягає зсередини до скроневої кістки? а) a.temporalis profunda. б) a.cerebri media. В) a.meningia media. г) a.cerebri anterior. д) sinus sigmoideus.</p>
<p>10) До якого утворення прилягає задня стінка соскопобідного відростка? а) canalis n.facialis Б) sinus sigmoideus. в) sinus cavernosus. г) барабанна порожнина. д) sinus transverrus.</p>

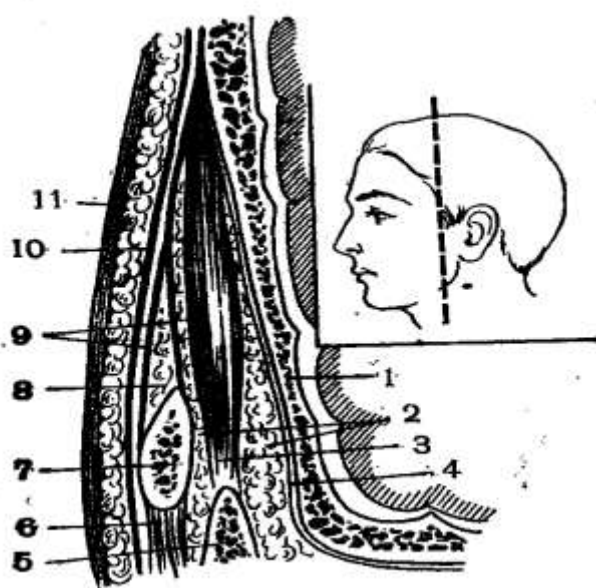

6.2.Топографоанатомічні схеми Шари склепіння черепа

1	підшкірна клітковина
2	субдуральний простір
3	шкіра
4	внутрішня платівка кістки
5	підокістна клітковина;
6	пахіонові грануляції
7	апоневроз
8	губчастий шар кістки
9	епидуральний простір
10	підапоневротична клітковина
11	підпавутинний простір
12	окістя
13	венозний синус
14	зовнішня пластинка кістки
15	емісарна вена
16	бічна бухта синусу
17	павутинна оболонка
18	тверда мозкова оболонка
19	головний мозок
20	м'яка мозкова оболонка

Шари скроневої ділянки

1	жувальний м'яз
2	скроневи м'яз
3	шкіра
4	окістя
5	вилична дуга
6	міжфасціальна клітковина
7	скронева кістка
8	клітковина, що розташована поверхніше і глибше скроневого м'язу
9	поверхнева фасція;
10	вінцевий відросток нижньої щелепи

6.3.Завдання НДРС

6.3.1.Реферати

1.Сучасні способи зупинки кровотечі в різних ділянках склепіння черепа

6.3.2.Наочні посібники (стенди, фотоплакати, таблиці)

1. Кровопо́стачання, венозний відтік та іннервація скроневої ділянки
2. Кровопо́стачання, венозний відтік та іннервація лобно-тім'яно-потиличної ділянки – лобної зони.
3. Кровопо́стачання, венозний відтік та іннервація потиличної зони лобно-тім'яно-потиличної ділянки.
4. Трепанаційний трикутник Шипо.
5. Пошарова будова лобно-тім'яно-потиличної ділянки склепіння черепа.
6. Пошарова будова скроневої ділянки.

6.4.Тестові завдання для контролю *кінцевого* рівня знань

1) При народженні у доношеної дитини встановлений незакритий передній (великий) родничок. Які його форми і розміри вказують на доношеність і нормальний розвиток дитини?

- А.овальний,діаметром 1х1,5 см
- Б.ромбоподібний, 2х2,5 см
- В.трикутний, 1х1х1 см
- Г.трикутний, 2х2х2 см
- Д.ромбоподібний, 3х5 см

2) У хворого з відкритим непроникаючим пораненням голови відмічається скальпована рана лобної ділянки без ушкодження кісток. Які шари склепіння черепа входять в склад скальпованого клаптя?

- А.шкіра, підшкірна клітковина, сухожилковий апоневроз
- Б.окістя, підокісна клітковина,кістка
- В.сухожилковий апоневроз, підапоневротична клітковина
- Г.підшкірна клітковина, апоневроз, підапоневротична клітковина
- Д.кістка, тверда мозкова оболонка

3) У дорослого хворого під давлячою пов'язкою відмічається сильна кровотеча рубленої рани тім'яної ділянки. Які з наведених топографоанатомічних обособлостей ділянки зумовлюють кровотечу, що неможливо зупинити?

- А.зв'язки судин склепіння є судинами інших ділянок голови і шиї

<p>Б. стінки кровеносних судин зв'язані з фіброзними перетинками</p> <p>В. відносно великим діаметром судин цієї ділянки</p> <p>Г. великою кількістю артеріо-венозних анастомозів</p> <p>Д. зв'язки судин склепіння з пазухами твердої мозкової оболонки оболонки</p>
<p>4) Підапоневротична гематома лівої скроневої ділянки на 3 добі після травми нагноїлася і флегмона поширилась на обличчя. Назвіть клітковинний простір обличчя, який сполучається з підапоневротичним простором скроневої ділянки, куди поширилась флегмона?</p> <p>А. клітковина щічної ділянки</p> <p>Б. підапоневротична клітковина лобового відділу склепіння черепа</p> <p>В. заглоткова клітковина</p> <p>Г. клітковина привушної западини</p> <p>Д. біляглоткова клітковина</p>
<p>5) У дорослого хворого з рубленою раною лобної ділянки відмічається сильна артеріальна кровотеча з стінки рани. Вкажіть, в якій точці необхідно тимчасово притиснути основну артерію, що кровопостачає цю ділянку склепіння черепа?</p> <p>А. a.supratrochlearis-вздовж латерального краю очниці</p> <p>Б. a.temporalis superficialis-по передньому краю жувального м'язу</p> <p>В. a.supratrochlearis-2 см латеральніше від glabella</p> <p>Г. a.supratrochlearis-у медіального края очниці</p> <p>Д. a.temporalis superficialis- на 2-3 см кпереду від кута нижньої щелепи</p>
<p>6) У дорослого хворого з рубленою раною скроневої ділянки відмічається сильна артеріальна кровотеча з стінки рани. Вкажіть, в якій точці необхідно тимчасово притиснути основну артерію, що кровопостачає цю ділянку склепіння черепа?</p> <p>А. a.supratrochlearis-вздовж латерального краю очниці</p> <p>Б. a.temporalis superficialis-по передньому краю жувального м'язу</p> <p>В. a.temporalis superficialis - 2-3 см кереду від козелка вуха</p> <p>Г. a.supratrochlearis-у медіального края очниці</p> <p>Д. a.temporalis superficialis- на 2-3 см кпереду від кута нижньої щелепи</p>
<p>7) Ураження якого нерва, гілками якого є n.n.temporalia profundі, призведе до порушення іннервації скроневого м'язу?</p> <p>А. n.occipitalis major</p> <p>Б. n.mandibularis</p> <p>В. n.facialis</p> <p>Г. n.maxillaris</p> <p>Д. n.occipitalis minor</p>
<p>8) Яке ускладнення трепанації соскоподібного відростка може виникнути в післяопераційному періоді, якщо в ході операції була порушена передня межа трепанаційного трикутника Шипо?</p> <p>А. периферичний параліч n.facialis на боці операції</p> <p>Б. центральний параліч n.facialis на протилежному операції боці</p> <p>В. внесення інфекції в порожнину черепа</p> <p>Г. пошкодження внутрішнього вуха</p>

Д.пошкодження сигмоподібної пазухи і кровотеча з неї
9) Яке ускладнення трепанації соскоподібного відростка може виникнути в післяопераційному періоді, якщо в ході операції була порушена верхня межа трепанаційного трикутника Шипо? А.центральний параліч n.facialis на боці операції Б.периферичний параліч n.facialis на боці операції В.центральний параліч n.facialis на протилежному операції боці Г.внесення інфекції в порожнину черепа Д.пошкодження сигмоподібної пазухи і кровотеча з неї
10) Яке ускладнення трепанації соскоподібного відростка може виникнути в післяопераційному періоді, якщо в ході операції була порушена задня межа трепанаційного трикутника Шипо? А.периферичний параліч n.facialis на боці операції Б.пошкодження сигмоподібної пазухи і кровотеча з неї В.центральний параліч n.facialis на протилежному операції боці Г.внесення інфекції в порожнину черепа Д.пошкодження внутрішнього вуха

Література

Основна

1. Кульчицький К.І. Оперативна хірургія і топографічна анатомія / К.І.Кульчицький, М.П.Ковальський, А.П.Дітковський, М.С.Скрипников, С.А.Солорева, В.С.Щитов, Т.Т.Хворостяна, О.Б.Кобзар, О.М.Очкуренко, В.М.Бондур, В.Б.Раскалей. - К.: Вища школа, 1994. – 464 с.
2. Оперативна хірургія та топографічна анатомія: підручник / Ю.Т.Ахтемійчук, Ю.М.Вовк, С.В.Дорошенко, О.Б.Кобзар, М.П.Ковальський, І.Л.Первак, В.І.Півторак, Н.Ю.Радомська, О.А.Радомський, М.В.Пархоменко, К.О.Прокопець, Т.Т. Хворостяна; за ред. проф. М.П.Ковальського. - К.: ВСВ «Медицина», 2010. — 504 с. + кольор. вкл. 40 с.

Додаткова

1. Большаков О.П. Оперативная хирургия и топографическая анатомия : практикум / Большаков О.П., Семёнов Г.М. – СПб.: Питер, 2001. – 880 с.
2. Бурых М.П. Общие основы технологии хирургических операций / М.П.Бурых. - Ростов н/Д., 1999. - 544 с.
3. Золотарёва Т.В., Топоров Г.Н. Хирургическая анатомия головы / Т.В. Золотарёва, Г.Н. Топоров. - М.: Медицина, 1968. – 225 с.

4. Кованов В.В. Оперативная хирургия и топографическая анатомия / В.В.Кованов. – 3-е изд. с исправл. – М.: Медицина, 1995. - 400 с.
5. Островерхов Г.Е. Оперативная хирургия и топографическая анатомия / Островерхов Г.Е., Бомаш Ю.М., Лубоцкий Д.Н. - Курск: Феникс, 1998. – 720 с.
6. Матюшин И.Ф. Операции на своде черепа и головном мозге / Матюшин И.Ф. - Горький, 1975.-38 с.
7. Матюшин И.Ф. Руководство по оперативной хирургии / Матюшин И.Ф. – Горький, 1979. - 320 с.
8. Міжнародна анатомічна номенклатура / К.: Здоров'я, 2001. - 328 с.
9. Сергиенко В.И. Топографическая анатомия и оперативная хирургия: В 2 т.т. / Сергиенко В.И., Петросян Э.А., Фраучи И.В., под общ. ред. акад. РАМН Ю.М.Лопухина. - М.: ГЭОТАР-МЕД., 2001. - Т.1. - 832 с.
- 10.Татьяненко В.К. Клиническая анатомия и оперативная хирургия. / Татьянаненко В.К., Овсянников А.В., Коган М.И., под редакцией В.К.Татьяненко. - Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 640 с.
- 11.Угрюмов В.М. Оперативная нейрохірургія / В.М.Угрюмов. - М.: Медицина, 1989. - 315 с.